

внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 128 с.

8. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 832 с.

УДК 343.9:351.746.2

Л.Є. Паланичко | **ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ
У ВЕЛИКИХ МІСТАХ**

У статті розглядаються особливості вчинення злочинів у великих містах.

Ключові слова: *оперативна обстановка, злочинність, велике місто, корисливо-насильницькі злочини, незаконний обіг наркотиків.*

В статье рассматриваются особенности совершения преступлений в больших городах.

Ключевые слова: *оперативная обстановка, преступность, большой город, користо-насильственные преступления, незаконный оборот наркотиков.*

The peculiarities of committing crimes in big cities are considered in the article.

Key words: *operative situation, criminality, city, accumulatively-violent crimes, illegal turn of drugs.*

Будь-який злочин, який вчиняється у великому місті нашої держави, є подією, що характеризується сукупністю тільки йому притаманних властивостей і відмінних ознак. Разом з тим ці злочини мають і спільні риси, які дають змогу узагальнити їх характеристику і виділити певну специфіку розкриття деяких видів злочинів, що вчиняються у великих містах. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, що вчиняються в умовах великого міста, містить відомості про своєрідні ознаки (елементи): обстановку, в якій готуються і вчиняються злочини; предмет злочинного посягання; способи вчинення таких злочинів; типові сліди; особу, яка вчинила злочин (типи і характер злочинських груп, мотиви поведінки тощо); особу потерпілого від злочину.

Так, категорію оперативної обстановки, зокрема і у великих містах нашої держави, формують три основні елементи:

– географічні та соціально-економічні особливості території обслуговування;

- стан злочинності, інших правопорушень;
- стан сил та засобів протидії правопорушенням, результати їх діяльності [5, с. 26].

Про складну криміногенну ситуацію, у великих містах, свідчить той факт, що кількість звернень до органів внутрішніх справ про злочини й події суттєво зростає з кожним роком. Так, у 2011 році у м. Києві було зареєстровано 37302, що на 3,8% більше ніж у 2010 році, виявлено 24 організованих злочинних груп та злочинних організацій, що на 41,2% більше ніж у 2011 році, вчинено 534 злочини у сфері господарської діяльності, що на 30,2% більше ніж у 2010 році. У м. Севастополі було зареєстровано 7055, що на 28,5% більше ніж у 2010 році, виявлено 9 організованих злочинних груп та злочинних організацій, стільки ж як і у 2011 році, вчинено 107 злочинів у сфері господарської діяльності, що на 39% більше ніж у 2010 році [6].

Тому, загально визнаним є той факт, що вивчення, аналіз та оцінка оперативної обстановки (в окремих джерелах – оперативне дослідження [1, с. 45]) є необхідною умовою прийняття ефективних рішень в галузі боротьби зі злочинністю.

Розглядаючи злочини, які здебільшого вчиняються у великих містах нашої держави, необхідно зазначити, що за статистикою МВС України у місті Києві у 2011 році було вчинено 20161 крадіжка, що у порівнянні із загальною статистикою зареєстрованих злочинів у м. Києві становить 54% (37302 злочинів); грабежів вчинено 2546, що становить 6,8%; розбійних нападів вчинено 309, що становить 0,8%. У місті Севастополь у 2011 році було вчинено 3884 крадіжки, що у порівнянні із загальною статистикою зареєстрованих злочинів у м. Києві становить 55% (7055 злочинів); грабежів вчинено 596, що становить 8,4%; розбійних нападів вчинено 35, що становить 0,5% [6]. Таким чином, аналізуючи стан злочинності у великих містах, необхідно зазначити, що більше половини вчинених злочинів, які вчиняються є корисливо-насильницькими.

Так, крадіжки, які найбільш розповсюдженні у великих містах, належать до групи злочинів, місце вчинення яких локалізується просторово, у більшості випадків обмежено невеликою площею (ділянка місцевості, приміщення тощо). Вибір підозрюваним місця крадіжки визначається доступністю предметів, на які здійснюється посягання, а також можливістю швидкого і непоміченого їх викрадення. За характером зв'язку злочинних дій з особливостями місця їх вчинення можна виділити три різновиди крадіжок:

а) місце задалегідь обирається підозрюваним і є одним із чинників формування способу приготування і вчинення крадіжки. У цьому разі використовуються зручні для злодія конструктивні особливості вхідних дверей (наявність щілин, відкривання всередину житла, недосконалість засувних пристроїв тощо), відсутність охоронної сигналізації, "вразливість" перших і останніх поверхів багатоквартирних будинків (місце компактного проживання студентів), кількість квартир на сходових площадках тощо;

б) місце, пов'язане з предметом крадіжки (кошти, мобільні телефони, фотоапарати, ноутбуки тощо);

в) крадіжки, в яких вибір місця реалізації злочинних дій випадковий (кишенькові крадіжки).

Що стосується способів вчинення злочинів даного виду, то останнім часом вони у великих містах набули рис організованої та професійної спрямованості, відрізняються кваліфікованими способами їх вчинення, що включають різноманітні дії з підготовки до злочину, безпосереднього заволодіння матеріальними цінностями (майном), а також приховування слідів злочинного посягання.

Проте, серед усіх видів крадіжок найбільш прибутковим є крадіжки з помешкань громадян. Вони мають багато спільного: схожий характер слідів і знарядь злочину, схожість обставин учинення та інше, що дає змогу згрупувати способи безпосереднього проникнення у приміщення. Як правило, таку групу злочинів складають способи вчинення крадіжок майна, матеріальних цінностей з приміщень, доступ до яких є вільним. До них належать: використання задалегідь викраденого ключа від вхідних дверей; знайдення і використання ключа від вхідних дверей, "захованого" жертвою в умовленому місці (під дверним килимком, у прорізу електрощита, у поштовій скриньці тощо); прохід через залишені відімкнутими вхідні двері квартир, господарських приміщень, лоджій і балконів, проникнення через сміттєпроводу, сантехнічні вентиляційні шахти.

В загальній кількості насильницьких злочинів, які вчиняються в умовах великого міста, найбільш розповсюджені ті, що направлені на заволодіння приватним майном громадян. Вчиняються вони після спеціальної підготовки або без неї. В останньому випадку умисел може виникати або безпосередньо перед вчиненням злочину, або задалегідь, але злочинці не знають конкретно, де і проти кого вони направлять свої дії, хоча й намір скоїти розбій у них вже сформувався.

Такі види злочинів, умовно можна поділити на два види: насильницькі злочини, що вчиняються в результаті задалегідь виниклого умислу і після попередньої підготовки; посягання, що вчи-

няються в результаті раптово виниклого умислу і, як правило, без попередньої підготовки.

До першого виду у більшості випадків відносяться насильницькі злочини, що вчиняються в квартирі громадян з метою викрасти значні суми грошей, цінностей, дорогі предмети. Такі злочини вчиняють, як правило, особи, об'єднані в організовані групи. Що стосується другого виду - то такі злочини вчиняються особами, які знаходяться здебільшого в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Вивчення організованих груп, які вчиняють насильницькі злочини, показало їх неоднорідність, що може слугувати підставою для розподілу цих злочинних угруповань на два види.

По-перше, це ті, які були спеціально створені для одного, декількох або невизначеної кількості злочинів, до вчинення першого із них у значній мірі інтегровані (психологічно поєднані в одне ціле) і згуртовані.

До другого виду відносяться групи, що утворилися з осіб, які вступили в змову для вчинення одного злочину, який не вимагає складної підготовки злочину. Специфіка дій груп, які готують вчинення вказаного виду злочинів, насамперед, проявляється в пошуку об'єкта нападу.

І, нарешті, третьою особливістю насильницьких злочинів є вживання заходів злочинцями до приховання або реалізації викраденого до здійснення нападу. Для цього вони можуть заздалегідь готувати місця зберігання, вступати в контакт зі скупниками краденого або з особами, які згодні сприяти їм в реалізації майна, здобутого злочинним шляхом.

Грабежі, в абсолютній більшості випадків мають "міський" характер. Наше дослідження показало: більше половини злочинів даного виду (53,5%) було вчинено у великих містах. У містах районного підпорядкування відмічено 26,5% випадків вчинення грабежів; 8,1% діянь припадає на селища міського типу; і лише десята частина діянь (11,9%) припадає на села.

Розбій належить до найбільш небезпечних корисливо-насильницьких злочинів. Він посягає на два об'єкти: право власності й особу (її здоров'я і життя) [3, с. 463].

У своїх дослідженнях Матвійчук В.В. зазначає, що розбійні напади умовно можна назвати міськими злочинами, оскільки більша їх частина вчиняється в містах і селищах міського типу. Частіше за все, вони вчиняються в обласних центрах і великих промислових містах, на частку яких припадає ледве менше половини зазначених злочинів. [2, с. 37].

Проведене дослідження показало, що більшість розбійних нападів відбувається у великих містах – 78,34%, у селищах міського типу – 19% і поза населеними пунктами приблизно – 2,66%. Це цілком зрозуміло, оскільки у великих містах, зосереджена значна частина заможних людей, підприємців, директорів крупних підприємств, ринків і т.п. Тому саме тут концентрується переважна частина професійних злочинців, рецидивістів, а також "дрібних" злочинців, що починають свою діяльність, проходячи через "сито" сприятливих і несприятливих життєвих обставин, і можуть бути втягнені в коло професійної й організованої злочинності. Велика кількість людей, що проживають у містах, сама міська інфраструктура створюють більш сприятливі умови для вчинення і приховування злочинів, у т.ч. розбійні напади на квартири громадян.

Відмінною рисою розбійних нападів на квартири громадян є його підвищена громадська небезпека, яка полягає у відкритому незаконному насильницькому вилученні майна. Напад, поєднаний із насильством, при розбії безпосередньо спрямований на вилучення і заволодіння майном, при якому вплив на особу може бути як фізичним, так і психічним. Фізичне або психічне насильство може бути застосоване до потерпілого в процесі заволодіння майном, а також безпосередньо після викрадення для утримання майна. Фізичне насильство при розбії, з проникненням у житло це: порушення анатомічної цілісності зовнішніх тканин тіла; посягання на життя і здоров'я шляхом впливу на його внутрішні органи без порушення анатомічної цілісності зовнішніх тканин тіла; позбавлення або обмеження особистої волі людини.

Крім того, як відомо, наркоманія створює низку загроз для суспільства, серед яких необхідно відзначити формування нелегального ринку відповідних засобів та речовин, що, в свою чергу, забезпечує сприятливі умови для існування найбільш небезпечних форм злочинності, передусім транснаціональної організованої [5, с. 7]. Відомості щодо зареєстрованих в Україні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів свідчать про стійку тенденцію щодо зменшення їх кількості. Так, якщо в 2007 виявлено 63838 таких злочинів, то у 2010 році – 56878, а вже у 2011 році – 53206. Проте це не може повною мірою визнаватись як позитивні зрушення в кримінальному середовищі, оскільки частка зазначених злочинів в структурі загальнокримінальної злочинності постійно зростає [6].

Розглядаючи оперативну обстановку у великих містах в сфері незаконного обігу наркотиків, необхідно зазначити, що у 2011 році у місті Києві було зареєстровано 4554 таких злочинів, що становить 12,2% від загальної кількості зареєстрованих злочинів у місті Києві, а у місті Севастополі було зареєстровано 480 таких злочинів, що становить 6,8% від загальної кількості зареєстрованих злочинів у місті Севастополі [6].

Вживання наркотичних засобів становить небезпеку для людини та суспільства. Ця проблема дуже об'ємна, багатогранна, характеризується заподіяною шкодою і чисельними негативними наслідками. Найбільш рельєфно вони виявляються в соціальному, медичному, етичному психологічному й правовому аспектах. Негативні наслідки явищ наркоманії та наркотизму настільки великі й різнопланові, що вони стосуються практично усіх сфер життєдіяльності конкретної людини і всього суспільства в цілому. Їх вплив проєктується на соціально-економічний, етичний та правовий стан суспільства, позначається на погіршенні та є своєрідним гальмом прогресу. Наркотичною залежністю хворіють одночасно і людина, і суспільство. Вони стають єдиними цілими, їх важко вичленувати й представити ізольовано один від одного [4, с. 35].

Так, проведене дослідження показало, що більшість корисливо-насильницьких злочинів (68,7%) у великих містах нашої держави вчиняють саме наркозалежні особи, тому одним із найважливіших завдань діяльності ОВС, в умовах великого міста, є саме виявлення осіб, які вчиняють злочини у сфері незаконного обігу наркотиків та документування їх злочинної діяльності.

Таким, чином розглянуті у статті особливості вчинення злочинів у великих містах, дають підстави зробити наступні висновки:

1. Злочини, які вчиняються у великих містах, умовно можна поділити на два види: насильницькі злочини, що вчиняються в результаті заздалегідь виниклого умислу і після попередньої підготовки; посягання, що вчиняються в результаті раптово виниклого умислу і, як правило, без попередньої підготовки. До першого виду у більшості випадків відносяться насильницькі злочини, що вчиняються в квартирі громадян з метою викрасти значні суми грошей, цінностей, дорогоцінні предмети. Такі злочини вчиняють, як правило, особи, об'єднані в організовані групи. Що стосується другого виду – то такі злочини вчиняються особами, які знаходяться здебільшого в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

2. У великих містах нашої держави найбільше (понад 50%) вчиняються корисливо-насильницькі злочини, зокрема: крадіжки (у тому

числі із помешкань громадян), становлять найбільший відсоток вчинення злочинів у великих містах у порівнянні з іншими видами злочинів; грабежі у великих містах, становлять 53,% від загальної кількості вчинених грабежів по державі ; розбійні напади у великих містах, становлять 78,34% від загальної кількості вчинених розбійних нападів по державі.

3. Більшість корисливо-насильницьких злочинів (68,7%) у великих містах нашої держави вчиняють наркозалежні особи.

Використана література:

1. Лукашов В. А. Изучение и оценка оперативной обстановки / В. А. Лукашов, Н. Т. Михайлюк. – К.: РИО МВД УССР, 1975. – 98 с.
2. Матвійчук В.В. Криминологическая характеристика разбойных нападений и грабежей // Бюллетень по обмену опытом работы. – К.: МВД Украины, 1993. – № 111. – С. 37-39.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року/За редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Канон, А.С.К., 2001. – 1104 с.
4. Романова Л. И. Наркомания и наркотизм / Л. И. Романова. – СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2003. – 420 с.
5. Соболев В. О. Соціологічний вимір наркоманії як фактор успішної профілактики наркозалежності серед підлітків і молоді / В. О. Соболев, О. Н. Ярмиш // Вісник НУВС. – 2002. – Вип. 20. – С. 3-10., С. 26
6. Стан та структура злочинності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/170319>